

1989 November

A keleti és a nyugati haditársadalmakban egyre többet beszélnek a környezetvédelemről, és kétségtelenül egyre többet is tesznek a levegő, a folyók tisztaságáért. El kell ismerni, hogy a természetet egyre inkább védik az ipar ártalmaitól. Azt is látni kell azonban, hogy az erőegyensúlyon, az ellenséges hadigazdálkodások egyensúlyának elvén nem akarnak és talán nem is tudnak változtatni. A haditársadalmak információrendszere, irányítási technológiája, azok terjeszkedése egy öntörvényű, megsemmisítésre orientált szisztéma eszközzé és szervezőerő képét mutatja. Ezek a rendszerek, ma már világosan látjuk, felszámolják a nemzeti társadalmakat, a vallást és művészetet a szórazó iparba iagozzák, a ludományt célra állított szellemi szolgáltatóipari tevékenységgé minősítik. A Föld felvonulási tereppé változik stratégiák kezében, a nemzeti társadalmak a hadiipar próbapályái, ahol a mesterségesen szított lokális háborúk a légyverrendszerek kipróbálására valók, s ahol az emberanyag, úgy is mint kísérleti alany, megfigyelhető a fegyvermozgások, a veszteségek, s azok kiszámíthatóságának tükrében, s mindez egyben alkalmas arra, hogy a nemzeti, individuális, ú.n. történelmi társadalom és kultúra felszámolható legyen.

Az erőegyensúly módszere, melyet állítólag Churchill talált ki, a világot átforgatta, a XX. századi angolszász pénzüisztokrácia hallatlan sikerét hozta a Föld szinte minden táján. A Földön mindenki angolul tanul, angolul énekel és hamburgert eszik. Elemi egészségügyi követelménynek tűnik az élelmiszerek légmentes csomagolása, a zárt légtechnikával épülő nagy szállodák, metrók, a telemelkedés velejárója az autópályák hálózata, az automatizált légikikötők, a gyorsan és jól mozgósított hétvégék, a lakókocsik ideiglenes városai tavak és erdők mellett, a félautomata csirkenevelés és csirkefeldolgozó gyár, a kórházautomaták és kórházkombinátók, a komplex nevelési központok, a lakótelepek, az egyre hatalmasabb városok rendszere és így tovább.

Az „erőegyensúly” alatt a pénz nagyon jól érzi magát. Egy pénz van természetesen, a pénzárak között a legjobb, a dollár. A dollár t. i. azért is a legjobb áru, mert azt az információt tartalmazza, amelyet egyetlen más pénz sem, hogy magánvalóként lép fel a többivel szemben. A többi csak annyiban és annyira érték, amennyiben a dollárhoz viszonyul. Ez a magánvaló azonos azzal a bizonyos magánvalóval, akit valaha az Istennek képzeltünk, aki mindenható, és kormányozza a Világot.

Azt az Istent személyes Istennek tanították a bölcsek, de működését nem tudták az embereknek megmutatni, egyetlen titokzatos kulcsot adtak hozzá: az „ismerd meg magad” homályos gondolatát. Ez a tanács lehet, hogy nem más, mint bukott meg, mint azon, hogy minden embernek meg kell halnia, úgy tűnt, nincs elég idő ehhez az ismerethez.

Most a személyes Isten helyett a személytelen Intelligencia, az Arany tartja fenn és kormányozza a világot, erőegyensúlyban, mint önmaga és önmaga ellentéte.

Hogyan viszonyul a haditársadalmak formájában működő és terjeszkedő pénz világa az iparhoz, az agrikultúrához, a növényekhez, a rovarokhoz, az állatokhoz, az emberhez, a földhöz?

Használja. Talán ez a legjobb szó. De mit és hogyan használ valamit az, ami nem személyes, de intelligens. Egyáltalán, mennyire lehet érthető ez a szópár: személytelen intelligencia?

És ez a valami, vagy valaki mire és mivé használja el környezetét?

Mire és mivé használja el az embert?

A válasz egyszerű és világos lehetne, ha reális, személyünkhöz reálisan kötött ismereteink lennének arról, hogy mit mond a sok százezer éves emberiség-folyam önmagáról és a világról.

Ha lenne történelmi, időbeli látásunk.

Be kell vallanunk azonban, hogy már nincs. Az emlékezetvesztésről éppen az erőegyensúly világa gondoskodott.

Felejteni és átlátni helyzetünket kétszeresen is nehéz. És végül ki, vagy mi az, amiről beszélünk, ki az, aki jóléti, fogyasztói társadalmat szervez körénk a mi energiánkkal, a mi munkánkkal; ki az, aki a munkabért csak megnevezi, de intím számokkal, mondjuk gyermekünk adataival teleírt kártyával ad csak pénzt a kezünkbe, ha titkos utcai oltáraihoz, a pénzüautomatákhoz járunk? Ki az, aki kölcsönt ad, ki az, aki hallgatolagos titoktartást követel tőlünk, hogy ne tudjuk, mennyi a barátunk jövedelme? Ki az, aki megszabja a kocsimárkát és lőerőszámot, hogy ne lépünk túl és ne becsüljük alá értékünket, melyet ő szab meg finom skálán?

Mi az, ami számot ad személyünknek; mi az, ami az eszmék szabad áramlásáról beszél, s nekünk az elhallgatottakból, a csöndből kell a híreket kihallani, mert a beszéd, a régi „lge” szemedő csupán, amivel kiszámított sorsunk roncsait takargatja, s egyben hozzászoktat, hogy a Szó nem a kezdet, az eredet forrás-helye, hanem irizáló tárgy, eszköz, melynek valóságol csak a szövegekörnyezet ad egy folyamatban; melynek pillanatnyi értéket csak aktualitása ad, s ahogy legnap az ellenkezője volt igaz, holnap akár a feledésbe is merülhet.

Ő az, aki az építészettől fogóeszközt csinál, az otthon nem hely, mely tartós értéket hordoz, hanem a hatalom szociális gesztusa vagy a státusz változó és relatív kifejeződése. Sorolhatnánk, hiszen minden ilyen alakul, minden átértékelődik, de minden általa-

kulásra jellemző, hogy egy nehezen meghatározható centrum felé mutat.

A városok közepét foglalja el, a közepét mindennek. Este kiürül, de a hatalmas látásra üres központokat mégse érezzük üresnek, ahogyan a nappal nagy forgalmú utakat se érezzük üresnek éjjel. Az ásitó ürességben érezzük az ottmaradt tartalmat, a sebességet, mert az éjszakai üres utakon óvatosan, félelemmel megyünk át. Igen, érezzük a halálos sebesség jelenlétét, amint áll az úton, jelen van.

A néptelen bankházak, pártházak éjszaka árulják el igazán, ki vagy mi van bennük nappal. A személytelen jelenlét, mondhatnánk a rém az, amit érzünk bennük.

Eszrevétlenül alakulunk át a nagy erőgyensúly Living Theater-jében a nagy Rendező Messiási ambíciói alatt, mert a Nagy Személytelen maga a szó, a talaj, a környezet, belőlünk él, így könnyű önmagunkra ismerni benne s elfogadni, hiszen nincs személy, kitől meg kellene szabadulnunk, ő az Objektív Valóság, a Történelmi Szükségyszerűség maga.

Új, ismeretlen természettel állunk szemben, aki rejtezik előlünk, belénk építi finom érrendszerét, belőlünk építi hibátlan, vonzó alakját; felé fordulunk, míg bennünk s hátunk megett ott áll, felejtve önmagát, saját természetünk, egész emberi fejlődésünk korszakos átalakulásainak alakjai, az élő és „holt” világ, elfeledve, megváltatlanul.

Nekem ellenségem a Személytelen Intelligencia. Ellenségem minden szolgája. Félem, látom a Rockefeller Center-t a csákós táncoló lányokkal, nappal is vibráló színes reflektoraival, musical-jével, s a közvetlenül mellette alvó homeless-sel együtt, s látom, értem Sztálin dolgozószobáját, melyről soha nem tudtuk meg, hogy hol van, még úgy se, hogy olvastuk Dilas könyvét Sztálinról.

Itt az ősz, várjuk a tartós életet adó esőket. De már nem tudjuk, nem lesz-e savas. Nem iszunk forrásból, leplombált vizet iszik a falusi csecsemő, mert ő még nem bírja a szennyes ivóvizet. A szemetet kihányjuk az út szélére, a ház előtt túl nagyra nőtt fát kivágjuk, mert „elveszi a napot”, törpefát ültetünk, hogy ne kelljen létráról almaszedővel szedni az amúgy is túl sok gyümölcsöt, s a paradicsom törpealmafa méretre nő, hogy sok paradicsomot teremjen. A kenyér, az élet mértéke gyárban készül, csak lágyan jó, az viszont egészségtelen.

Hogy ki, vagy mi a személytelen intelligencia, ne kérdezzük. De hogy kik a szolgálói, azt igenis ismerjük fel, és ismerjük fel azt is, hogy bennünk, bennünk // mikor és hol telepszik meg, mikor és hogyan változtat emberből kobolddó.

Az új „természet” világa, melyet a személytelenség épít belőlünk, csak addig él, ameddig van természet. A természetet a személytelen intelligencia „fekete lyuk”-ként használja. Elhítheti velünk, hogy vannak „kiválasztottjai”, aminek csupán az a tartalma, hogy a többség „természeti lény”, hogy „tisztátalan”, hogy „tömeg”, akiről mint afféle háziállatról gondoskodnia

is kell, tömeges lakásépítés, tömegtájékoztató, tömegsport formájában.

Célja, hogy leépülésünket természetesnek tartsuk, s a fekete lyukba zuhanásunkat lassítva jövevőnknek érezzük őt és szolgáit.

Érzelemtől mentesen látja erőfeszítéseinket, hogy mintegy álomba merülve emlékezni szeretnénk eredetünkre, erőnkre, szépségünkre, az első Ádámmra, az Édenre.

Ősz van. A kontinens belsejében új nap készül feljönni. Az elnyomottak, a kisemmizettek, az állati sorba taszítottak napja.

Ebben bízom.

Makovecz Imre (1935) Ybl- és Kossuth-díjas építész, a MAKONA Építész Iroda elnöke.

